

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD

Na čelnik
ĐORĐE STANIĆ, pukovnik

RATNA PROŠLOST NARODA I NARODNOSTI
JUGOSLAVIJE

KNJIGA DVESTA PEDESET DEVETA

MONOGRAFIJE
JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

KNJIGA DEVEDESET PRVA

UREĐIVAČKI ODBOR

RAHMIJA KADENIĆ, general-pukovnik, predsednik, članovi: ALI ŠUKRIJA, RISTO DŽUNOV, MILAN DALJEVIĆ, general-pukovnik, DAKO PUAC, general-pukovnik, ŽIKA STOJŠIĆ, general-potpukovnik, FABIJAN TRGO, general-potpukovnik, VELJKO MILADINOVIĆ, general-potpukovnik, JOCO TARABIĆ, general-potpukovnik, METODIJE KOTEVSKI, general-potpukovnik, AVGUST VRTAR, general-potpukovnik, SVETO ZARORO, general-potpukovnik, MISO LEKOVIĆ, pukovnik, AHMET DONLAGIĆ, pukovnik, VIKTOR KUČAN, pukovnik, RADOMIR PETKOVIĆ, pukovnik - glavni urednik

UREDNIK

MOMČILO KALEM, pukovnik

RECENZENTI

MILAN DALJEVIĆ, general-pukovnik
VLADIMIR BAJIĆ VLADO, general-major

MIŁORAD GONČIN

**DRUGA KRAJIŠKA
NARODNOOSLOBODILAČKA
UDARNA BRIGADA**

Beograd, 1984.

Autor se zahvaljuje sekcijama boraca Druge krajiške udarne brigade u Sarajevu, Beogradu, Banjaluci, Prijedoru, Tuzli, Nišu, Živinicama, Kragujevcu, Gornjem Milanovcu, Valjevu i Topoli koje su materijalima i savjetima pomogle pri pisanju Monografije.

Autor, takođe, izražava zahvalnost borcima i rukovodiocima brigade, koji su sjećanjima obogatili sadržaj pomenutog djela.

UVOD

U Bosanskoj krajini, pod neposrednim rukovodstvom KPJ, jula 1941. godine buknuo je oružani ustanak i poprimio široke razmjere. Ustanici su ugrozili više neprijateljskih uporišta, značajne drumske i željezničke komunikacije. Nijemci i njihovi pomagači reagovali su žestoko protivnapadima i uporno nastojali da neutrališu i slome otpor ustaničkih jedinica. U složenoj situaciji, ustanici su napustili frontalni način borbe i pribjegli gerilskom načinu ratovanja. Izvršena je reorganizacija i borbeno učvršćenje jedinica. Stvarane su nešto pokretljivije čete, zatim partizanski odredi i bataljoni. Njihovi napadi usmjeravani su na značajnija neprijateljska uporišta, izvođenje diverzija i sabotaža na komunikacijama i objektima taktičko-strateškog značaja za borbenu gotovost nemačkih, ustaških i domobranskih jedinica.

U jesen 1941. godine formirani su: Prvi, Drugi, Treći, Četvrti i Peti krajiški partizanski odred. Skoro svakodnevno vršeni su napadi na neprijatelja i branjena slobodna partizanska teritorija. Zapljene oružjem i ratnom opremom naoružavali su se novi borci i brojno su ojačali partizanski odredi.

Jedinice Prvog krajiškog (podgrmečkog) partizanskog odreda branile su slobodnu teritoriju Podgrmeča, neprijatelja ugrožavali u garnizonima i uporištima bliže dolinama Une i Sane. Jedinice Drugog krajiškog (kozarskog) odreda operisale su u Potkozarju i osvojile više neprijateljskih uporišta. Pomenuti odredi pojačali su borbena dejstva u proljeće 1942. godine. Oslobođeni su Budimlić Japra, Kozarac, niz manjih i većih uporišta. Ugroženi su: Prijedor, Sanski Most, Bosanska Krupa, Ljubija, Bosanska Dubica, Bosanski Novi i Banjaluka. Dolazak mladih ljudi omogućilo je da se formiraju nove čete i bataljoni. U odredima je vršena izvjesna reorganizacija da još više ojača njihova udarna moć. Istovremeno, odlučeno je da se formiraju pokretljivije jedinice - udarni bataljoni - sposobne da se udalje sa dotadašnje teritorije i uspješno bore u udaljenijim krajevima.

U Podgrmeču je formiran Udarni bataljon Prvog krajiškog, u Potkozarju Udarni i Četvrti bataljon Drugog krajiškog partizanskog odreda. U proljeće i do sredine ljeta 1942. godine, oni su izveli niz značajnih borbenih akcija, zatim ušli u sastav Druge krajiške udarne narodnooslobodilačke brigade.

Udarni kozarski bataljon upućen je u srednju Bosnu da pomogne jedinicama Četvrtog krajiškog partizanskog odreda i Krajiškom proleterskom bataljonu u borbama protiv četnika koji su otvoreno sarađivali sa Nijemcima, ustašama, domobranima, mučki napadali partizanske jedinice, izazivali pučeve, ubijali istaknute partizanske rukovodiocce, članove KPJ i SKOJ-a, borce i kurire. U nastupanju od Jeličke prema Han-Kolima, Udarni bataljon razoružao je jedan četnički bataljon puka »Mahnjača« i jednu četničku četu u rejonu Bronzanog Majdana. Kod Han-Kola četnici su postavili zasjedu da iznenade borce Udarne bataljona. Razvila se oštra borba. Četnici su osujećeni i primorani da se povuku prema Mrkonjić-Gradu. Zarobljeno je 20 četnika, zaplijenjeno njihovo oružje i oprema.

Poslije forsiranja Vrbasa, Udarni bataljon je progonio četnike u Javoranima, Vijačanima, Karaču, uspostavio vezu sa Krajiškim proleterskim bataljonom i jedinicama Četvrtog krajiškog partizanskog odreda. Na zajedničkom sastanku u Vijačanima, kome je prisustvovao Đuro Pucar Stari, sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Bosansku krajinu, donijeta je odluka da se ostvari potpuno sadejstvo Krajiškog oroleterskog i Udnarnog kozarskog bataljona u borbi protiv podmuklog neprijatelja. Na Pojezni ubrzo je došlo do žestoke borbe. Krajiški udarnici i proletari jurišom su razbili jače četničke snage i primorali da se u neredu povlače. Sadejstvo Udnarnog i Krajiškog proleterskog bataljona ostvarivano je kasnije i četnicima su zadavani udarci.

Potpomagani od Nijemaca, ustaša i domobrana, izdajnici su žilavo odolijevali i sticali preimućstvo. Oni su pućevima i podmuklim napadima paralisali borbena teijstva Četvrtog krajiškog partizanskog odreda. U nepovoljnoj borbenoj situaciji odućeno je da Udarni bataljon napusti teren srednje Bosne i dođe u Potkozarje. Krajiški proleterski bataljon i dijelovi Četvrtog krajiškog odreda ostali su na dotadašnjem terenu, svakodnevno vodili teške borbe, i odolijevali napadima udruženih neprijatelja. Na kraju su se povukli na Motajicu, tu pretrpeli teške gubitke, a dijelovi Krajiškog proleterskog bataljona forsirali Savu i prešli u Slavoniju.

Kad se Udarni bataljon našao u blizini oslobođenog Prijedora, započela je neprijateljska ofanziva na Kozaru. Bataljon je vodio borbu u rejonu Orahove, sprijećavao prodore neprijatelja od Bosanskog Novog u Ljubiju i Prijedor,, a prilikom okruženja u Kozari branio položaje iznad Kozarca, u Božićima i kod Mrakovice. Prićroboju iz obruća glavnina Udnarnog bataljona stigla je u Podgrmeć. Kad je formirana Druga krajiška brigada, Udarni bataljon ušao je u njen sastav i nastavio da se bori nesmanjenom žestinom protiv okupatora i njegovih pomagaća.

Udarni grmećki bataljon Prvog krajiškog partizanskog odreda, da bi olakšao tešku situaciju partizanskim jedinicama u opkoljenoj Kozari, pojaćao je napade na neprijateljska uporišta i garnizone u okolini Podgrmeća. Na udaru se našao jak neprijateljski garnizon u Bosanskoj Krupi. Udarni bataljon stigao je sa položaja kod Bosanskog Novog, napadao pravcem od Alana, sadejstvovao sa Trećim bataljonom, koji je nastupao od Lipnika i ćije su dvije ćete ranije prešle Unu da se neopaćeno uvuku u grad. I omladinska ćeta Udnarnog bataljona smjelo je ušla u grad i postigla iznenađenje. Bataljoni su uporno napadali i protivniku nanosili gubitke. Zarobljena je jedna satnija domobrana i više ustaša. U toku borbe ubijeno je i ranjeno dosta neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 500 pušaka, 10 mitraljeza ijedno artiljerijsko oruće. U izvještaju Operativnog štaba za Bosansku krajinu o napadu na Bosansku Krupu zapisano je, pored ostalog, i ovo:

»Noću između 21. i 22. juna u jedan sat napale su snage Prvog krajiškog odreda Krupu i zauzele je nakon 6 ćasova žestoke borbe. Prva omladinska udarna ćeta sa svojim hrabrim komandirom drugom Sehom upala je prva u grad, obiĆavši dve neprijateljske zasjede koje su otvorile vatru i provukavši se kroz žicu, protjerale treću zasjedu u samom ulazu u grad«.

Udarni bataljon kratko se zadržao u oslobođenom gradu, zatim produžio desnom obalom Une, osvojio Otoku, Ćore, Rudice i približio se Bosanskom Novom. Neprijatelj je osjetio šta se priprema i pojaćao sopstvenu odbranu. U takvoj situaciji Operativni štab za Bosansku krajinu naredio je da se Udarni podgrmećki bataljon uputi u Ćedovaću i ućestvuje u napadu na Sanski Most. U Ćedovaći je usledio kratki odmor i pripreme za predstojećí napad. Prikupljeni su podaci o brojnom stanju i rasporedu neprijateljskih jedinica. Tako se doznalo da u gradu na Sani ima oko 500 neprijateljskih vojnika, da raspolaću brojnim utvrđenjima i savremenim oružjem.

Napad je uslijedio noću 26. i 27. juna 1942. godine. Udarni podgrmećki bataljon je forsirao Sanu i osvojio dio grada na njenoj desnoj obali. U ponoćnim ćasova-

vima neprijatelju je pristiglo pojačanje iz obližnjih uporišta i odmah je preduzeo žestok protivnapad. Udarni bataljon teško je izdržao prve nalete protivnika i morao se povući u Kruhare i Ratkovo. Kasnije se, zaobilaznim putem preko Sitnice, Ribnika i Bravska, vratio u Podgrmeč.

Poslije desetak dana pomenuti bataljon upućen je u napad na Bosanski Novi. Njegov streljački stroj nastupao je preko Pošte i Vidorije. Na prilazima gradu borci su dočekani snažnom pušćanom, mitraljeskom i minobacačkom vatrom. Omladinska četa uspjela je da slomi neprijateljsku spoljnu odbranu i uđe u grad. Ujutro je, međutim, protivnapadom prisiljena da se povuče na polazne položaje.

Četvrti bataljon Drugog krajiškog (kozarskog) partizanskog odreda formiran je u proljeće 1942. godine i učestvovao u oslobođenju Prijedora. Poslije je držao položaje prema Ivanjskoj i Banjaluci. Njegova Prva i Druga četa imale su žestok sukob sa jedinicama njemačke borbene grupe »Fon Vedel«, u rejonu Gornje i Donje Bistrice, koje su uspjele da prodru u Prijedor i blokiraju južnu stranu Kozare. Neprijatelj je uspio da uspostavi zaprečnu liniju i razdvoji jedinice Četvrtog bataljona. Treća, Četvrti i Peta četa i dva voda Druge čete ostali su izvan neprijateljskog obruča, u rejonu Piskavice, Maričke i Miljakovaca, a štab bataljona, Prva četa i jedan vod Druge čete u opkoljenoj Kozari.

Razdvajanje snaga Četvrtog bataljona uslovalo je novu organizaciju. Štab bataljona u opkoljenoj Kozari formirao je tri čete, uglavnom od omladinaca sa vojno-političkog kursa u Lamovitoj i omladinaca iz ostalih sela, koji su izbjegli u Kozaru i tražili da se uvrste u borbene jedinice. Čete su raspoređene na položaje od Gugunove glavice do Mrakovice i uspješno su odolijevale napadima protivnika.

Jedinice Četvrtog bataljona, koje su izbjegle opkoljavanje, zajedno sa jedinicama Prve krajiške udarne brigade, vodile su ogorčene borbe protiv neprijatelja, pokušavale da deblokiraju Kozaru u rejonu sjeverno od Piskavice i nisu uspjele. Tek tada su se povukle, noću 17. i 18. juna preko Sane i otišle u Podgrmeč. Poslije kraćeg odmora i izvjesne reorganizacije, uspostavljen je privremeni štab Četvrtog bataljona za jedinice koje su stigle u Podgrmeč, za Drugu, Treću, Četvrtu i Petu četu.

Prilikom drugog proboja, iz obruča u Kozari izašli su komandant bataljona i dijelovi dviju četa i pridružile se jedinicama u Podgrmeču.

Kad je formirana Druga krajiška udarna brigada, 2. avgusta 1942. godine, u njen sastav ušli su pomenuti bataljoni, sastavljeni od boraca prekaljenih u ranijim borbama, osposobljenih da tuku okupatora i domaće izdajnike, često brojno nadmoćnije i bolje naoružane, u mnogim krajevima naše zemlje, da visoko nose zastavu slobode, i da kuju i jačaju bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti.